

Fritz Johnsen

Leder PP-tjenesten

Normaliseringsreformen satte i sin tid fokus på utvikling av skolesystem som kunne inkludere elever med særskilte behov i norsk skole. Det var ei utfordring som hadde sitt utspring i nedlegging av spesialskolesystemet for å overføre elever med særlige behov til vanlig skoleverk. PP-tjenesten ble opprettet i forbindelse med denne reformen for å forsterke skoleverket i forhold til sitt nye og utvidede ansvar. Det er i ettertid blitt gjort mye godt praktisk arbeid i norsk skole i forbindelse med denne reformen takket være foreldre, lærerstand og PP-tjeneste. Teoretiseringen rundt reformen hadde god spenst innledningsvis, men har dessverre tapt kvalitet etter hvert. Vi har over tid hatt en problematisering som har bidratt til å tåkelegge grunnleggende sider ved både reform og PP-tjeneste. Går vi noe tilbake i tid til NOU 2003: 16, kan kvalitetsutvalgets arbeid stå som eksempel på dette. Utvalget definerte først begrepet integrering som fysisk integrering og inkludering som sosial og faglig integrering. Deretter ble det foretatt en drøfting og analyse av begrepene – der situasjonen ble beskrevet på følgende måte – ”Integrering handlet om å få alle barn inn i den vanlige skolen, men stilte ikke spesifikke krav til at en skulle gjøre noe med skolen som sådan. Integreringen betød i høy grad å samle alle på et sted”. Til dette er det å si: Reformens trinn 1 var å få elever med særskilte behov inn i skolen (integrering). Uten en integrering, kan en vel vanskelig tenke seg en inkludering. Ved at disse elevene kom inn i skolen, ble de i seg selv den viktigste drivkraft for endring. Dermed startet en prosess i form av sosiale og fagmetodiske tiltak på vei mot en skole for alle. Og jeg sier ”på vei” – for reformen er ikke kommet like langt på alle skoler og overfor alle elever. Skolesystemet i Norge har vist stor evne og vilje til endring og inkludering. Som vi skal komme tilbake til er det likevel elever som bare i begrenset grad har fått del i reformen. Det kan ikke lærerne og den enkelte skole noe for. At kvalitetsutvalget ikke hadde fått med seg de betydelige tilpasninger norsk skole hadde gjennomgått med hensyn til reell inklusjon på det tidspunkt (2003), sier litt om kvalitetsutvalget og mindre om norsk skole. At de heller ikke hadde fått med seg at fysisk integrering og reell inklusjon inngikk i en gjensidig dynamisk skoleendring (St.meld. nr. 88 1966/67), kunne man vel heller ikke forvente.

Det neste steget i denne type teoretisering, var å konstruere en motsetning mellom normalundervisning og spesialundervisning. En gikk langt i å beskrive spesialundervisning som et avviksregime som fjernet fokus fra hovedmålet – en inkluderende skole. Spesialundervisning i lovmessig forstand er et rettighetsregime. Den beskriver derfor ikke noe om undervisningens innhold og hvordan den skal organiseres - utover de generelle mål i loven. Den skal imidlertid slå inn automatisk hvis noen elever ikke får et tilpasset tilbud. Å avgjøre om en elev får tilpasset opplæring, er et vanskelig spørsmål – og i mange tilfeller (spesifikke tilstander) ei faglig vurdering på høyt kvalifisert nivå. Eksisterende praksis ved tilråding av timer (ressursbegrep) knytter ressursen til eleven og anvendes i hovedsak fleksibelt ut fra individuelle forutsetninger med inkludering som mål (ved hjelp av PP-tjenesten som skoleverkets sakkyndige instans). Med andre ord en normaliseringsprosess. Hvordan en på denne bakgrunn greier å konstruere en motsetning mellom spesialundervisning og vanlig undervisning er en gåte som rent logisk vanske-

lig lar seg forklare. Når skolelovene har en så sterk kobling til rettigheter og tilhørende økonomi når det gjelder elever med særlige behov, er dette velferdsstatens måte å bygge et sikkerhetsnett for svake grupper. En finner samme type sikkerhetsnett i norsk sosial-polisk tradisjon.

Neste ”interessante” problemstilling kom i form av en debatt om vekting av systemarbeid kontra individrettet arbeid for å gi tilpasset tilbud til vanskeligstilte elever. Den underliggende forestilling har vært at individrettet innsats går på bekostning av systemarbeid og inkludering. PP-tjenesten har som kjent fått pålegg om stadig økende prioritering av systemarbeid. Ethvert system/miljø i skolesammenheng er laget med et uttalt mål om at det skal tilpasses sine elever (og andre aktører skoleinternt). De med særskilte behov vil i særlig grad utfordre fellestilbudet for en samlet gruppe i en klasse eller skole, og en systemutvikling med integrering som mål må ta sikte på å tilpasse seg den faktiske spredning i forutsetninger i gruppa eller klassen. Det vi i dag vet om elever med særlige behov er at de er svært forskjellige. Dette gjelder i særlig grad elever med spesifikke vansker. Det vi bare for et par tiår siden trodde var grupperinger av elever med nokså like lærings- og tilpasningsforutsetninger (eks. vis Dyskalkuli, AD/HD), viser seg ved mere presise utredninger å være svært forskjellige – ofte mer forskjellige enn like. Den pedagogiske tilnærmingen vil følgelig være like forskjellig. Siden PP-tjenesten er skolens sakkyndige instans er det naturlig at denne instansen må gi sitt bidrag til systemutvikling gjennom å finne ut av hvem systemet skal tilpasse seg og på hvilken måte. Før en har utredet forutsetningen hos elever med spesielle behov faglig og/eller psykososialt/genetisk, kan en vel vanskelig si noe om hvordan klassens fellessystem må bygges opp. Med en svak utredningskompetanse – i tillegg til en stadig større satsing på et systemarbeid med heller svak tilknytning til spredningen i elevenes forutsetninger, synes hele dette fagsystemet å være ute av kurs. Det kan imidlertid være et velegnet system for på varig basis å forhindre tilpassede opplegg (inkludering) for elever med store avvikende forutsetninger. I tillegg er psykologene i stor grad ute av tjenesten, noe som har svekket det psykososiale tilbudet. Faglige suppleringsinstanser som Statped lider for øvrig av samme faglige svakhet. PP-tjenesten har også mye god kompetanse – for å ha det sagt. En annen ”interessant” debatt har handlet om å desentralisere tjenesten (blant annet gjennom å ansette enkeltpersoner direkte på skolene) for å øke nærhet og tilgjengelighet. Erfaringen med mindre desentraliserte PP-kontorer fører i regelen til sterk begrensning i tverrfaglighet og ofte lav kompetanse. Aksent fjern – nær kan vanskelig kompensere for manglende fagkompetanse

Dette temanummeret rundt PP-tjenesten har i vesentlig grad sine bidrag fra Universitetet i Nordland, samtidig som bidrag fra PP-tjenesten er godt ivaretatt. Denne spennende kombinasjonen har Jarle Sjøvoll forent i sin artikkel. Den tar utgangspunkt i 10 masteroppgaver der ulike PP-aktører er representert gjennom sin videreutdanning. Dette er en god innfallsvinkel for å avdekke situasjonen i tjenesten - utfordringer, tenkning, syn på organisering osv., synliggjort gjennom PP-interne fagfolk fra ulike ststeder. Denne type ”mobilisering” av praksisfelt og forskningsmiljø er sannsynlig det grunnlag som må til for å få en relevant teoretisering på plass igjen – forhåpentligvis med et praktisk utslag i neste omgang.

Øvrige bidrag har stor spredning med god relevans.

Jan Birger Johansen har i sin artikkel satt fokus på psykososial helse, stress og læringsmotivering. Dette omfatter både lærere og elever. Samspillet er her det viktige, og konsekvensene ved et samspill og miljø i ubalanse kan være betydelige. Randi Stranda

som er ansatt i PP-tjenesten i videregående skole, peker på synergieffekter internt i skolesamfunnet når man er direkteansatt på skolen, samt muligheten til å bli en del av skolens miljø. Karoline Olsen redegjør for sitt prosjekt Tilknytning i skolen. Prosjektet er basert på aksjonsforskning og viser bl.a. til viktigheten av å etablere en trygg base for de voksne i skolesamfunnet slik at de kan bli en bedre ressurs for elevene. Artikkelen har en praktisk side som er viktig for blant annet utøvende skolepersonell. Øystein Lund tar utgangspunkt i Stortingsmelding nr. 18 2010/2011 og drøfter på denne bakgrunn konsekvensene for sakkyndighetsarbeid og utviklingsarbeid. PP-tjenestens rolle i forhold til barnehage og skole samt avveininger i møte med kryssende forventninger inngår i drøftingen. Rolf Fasting tar opp til drøfting PP-tjenestens rolle og posisjon med hensyn til å kvalitetssikre opplæringsvilkårene for barn og unge med særskilte behov. Han drar inn merkevare og varemerke som kommunikasjonsredskap i forhold til barnehager og skoler. Han skisserer også noe av bakgrunnen for tjenesten, og drøfter hvordan tjenesten kan komme i posisjon som kunnskapsaktør for opplæring av barn og unge med særlige behov.

Vi i redaksjonen ønsker våre lesere, artikkelforfattere og øvrige samarbeidspartnere en riktig god jul og et godt nytt år, og takker samtidig alle bidragsytere for et engasjement som gjør tidsskriftet forhåpentlig mer spennende og faglig mere relevant.

Fritz Johnsen